

ANEM RADIONICA ZA ČLANICE

„Zakon o javnom informisanju u praksi”

Za elektronske medije, Zakon o javnom informisanju, pored Zakona o radiodifuziji, predstavlja osnovni pravni okvir za njihov rad. Međutim, u praksi se pokazalo da medijima nije jednostavno da primenjuju ovaj zakon, kako zbog pojedinih nejasnih odredbi, tako i zbog neujednačene sudske prakse u postupcima povodom primene ovog zakona. U avgustu prošle godine, donet je sporni Zakon o izmenama i dopunama Zakona o javnom informisanju, uprkos velikom protivljenju medijskog sektora. Taj zakon je uneo dodatni osećaj nesigurnosti kod novinara i medija i doprineo porastu autocenzure, zbog izuzetno restriktivnih i protivustavnih odredbi, a posebno previsokih kazni. Ustavni sud je u julu ove godine većinu odredaba tog zakona proglasio neustavnim, ali je kod medijskih profesionalaca stvorena dilema da li te odredbe i dalje važe, jer odluka suda nije objavljena u Službenom glasniku Srbije. Stoga je ANEM za svoje članice organizovao radionicu pod nazivom „Zakon o javnom informisanju u praksi”, koja je održana u Beogradu, 9. novembra 2010, uz podršku Civil Rights Defenders. Cilj radionice je bio da omogući novinarima i urednicima ANEMovih stanica da razjasne koje su odredbe Zakona o javnom informisanju na snazi i da dobiju potrebna objašnjenja i odredaba i prava i obaveza koje proističu za njih iz ovog zakona, kako bi ga primenjivali sa što manje problema i u korist što kvalitetnijeg informisanja građana.

Panelisti na radionice su bili: Slobodan Kremenjak, advokat, ANEMovo Pravno odeljenje; Dragan Lazarević, advokat Lokal Pressa i Vesna Dabić, ekspert, član radne grupe za izmene Zakona o radiodifuziji, bivši portparol Vrhovnog suda i sadašnji portparol Upravnog suda. Na radionici je učestvovalo 15 predstavnika 12 ANEMovih radio i TV stanica i to: *Timočka televizija i radio (Zaječar)*, *Novosadska televizija (Novi Sad)*, *Radio Far (Alibunar)*, *RTK (Kragujevac)*, *Radio Bus (Kovin)*, *TV Gradska (Niš)*, *Sremska televizija (Šid)*, *Radio Kikinda*, *RTV Kruševac*, *TV Šumadija (Arandjelovac)*, *TV Smederevo*, *Radio Paraćin*, kao i predstavnica Civil Rights Defenders-a.

Radionica je bila koncipirana kao otvorena diskusija između panelista i učesnika. Učesnici su od panelista, osim objašnjenja značenja konkretnih zakonskih odredaba i saveta kako da se one primenjuju, mogli da čuju i brojne primere iz prakse i da dobiju odgovore na svoja pitanja. Predstavnici ANEMovih stanica su imali priliku da od kompetentnih sagovornika saznaju da li odredbe Zakona o izmenama i dopunama Zakona o javnom informisanju i dalje važe iako ih je Ustavni sud proglasio neustavnim; šta znači obaveza poštovanja prezumpcije nevinosti; šta podrazumeva zaštita prava maloletnika; kako se izveštava o sudskim postupcima; kako se primenjuju odredbe koje se odnose na objavljivanje informacija iz privatnog života i ličnih zapisa; kakve su obaveze medija u pogledu poštovanja prava na odgovor i prava na ispravku, kakva je sudska praksa u medijskim slučajevima, koja pravila važe za objavljivanje sadržaja na novim medijima.

Nakon radionice, novinari -učesnici su se složili u oceni da će im, zbog značaja Zakona o javnom informisanju za njihov svakodnevni posao, ova radionica veoma pomoći za dalji rad,

jer su im nakon ovog skupa u velikoj meri jasnije odredbe i način njihove primene, kao i prava i obaveze koje za njih proističu iz ovog zakona.

Uvodna izlaganja panelista:

Saša Mirković, predsednik ANEMA: uvod u temu radionice i predstavljanje panelista; kao razloge za organizovanje radionice naveo probleme sa kojima se mediji suočavaju u primeni ovog zakona u praksi; kao poseban problem istakao prošlogodišnje izmene zakona koje su stvorile pravnu nesigurnost i uticale na porast autocenzure u medijima zbog straha od mogućih kazni;

Slobodan Kremenjak: objasnio razliku između Zakona o javnom informisanju iz 2003. god. i Zakona o izmenama i dopunama Zakona o javnom informisanju iz 2009, koji je bio predmet ocene ustavnosti; govorio o osnovnim načelima i oblastima koje reguliše Zakon o javnom informisanju, objašnjavajući kako najvažnije odredbe treba primenjivati u praksi; posebno ukazao na konkretna prava i obaveze medija, koje proizilaze iz ovog zakona;

Dragan Lazarević: govorio o tome da sudovi različito tumače odredbe Zakona o javnom informisanju i donose u sličnim sporovima drugačije odluke, jer je sudska praksa u Srbiji supsidijarni izvor prava; naveo redak pozitivan primer sudske prakse u ovoj oblasti (presuda Višeg suda u Novom Sadu, potvrđena presudom Apelacionog suda u Novom Sadu, u slučaju tužbe odbornika Skupštine opštine Bečej protiv novinara bečejskog „Mozaika“); upozorio na veći pritisak na sudove i medije u lokalnim sredinama zbog većeg uticaja lokalnih moćnika;

Vesna Dabić: govorila o pravilima medijskog izveštavanja o sudskim postupcima, odnosu medija i suda, njihovim razlikama i sličnostima; posebno objasnila pitanje javnosti suđenja; dala smernice o poštovanju prezumpcije nevinosti i o tome kako se izveštava o maloletnicima.

Zaključci i uputstva za emitere:

- Zakon o javnom informisanju iz 2003. godine se neometano primenjuje i nije bio predmet ocene ustavnosti;
- Predmet ocene ustavnosti je bio Zakon o izmenama i dopunama Zakona o javnom informisanju, donet 31.08.2009; iako je veliki broj njegovih odredbi proglašen neustavnim još 22.07.2010, on i dalje formalno ostaje na snazi do trenutka objavljivanja odluke Ustavnog suda u „Službenom glasniku Srbije“;
- Iako Zakon o izmenama i dopunama Zakona o javnom informisanju praktično nije bio primenjivan u praksi, veoma je negativno uticao na slobodu izražavanja i kvalitet medijskog izveštavanja, jer je zbog straha od drastično visokih kazni doveo do izražene autocenzure u medijima;
- Poseban problem predstavlja neujednačena sudska praksa u „medijskim slučajevima“, zbog čega je teško dati opšte savete medijima, već je svaki slučaj poseban za sebe; zato je važno da mediji dobro poznaju i razumeju odredbe zakona, kako bi lakše ostvarivali svoja prava i poštovali obaveze u skladu sa zakonom, jer time smanjuju rizik od zakonskih sankcija;

- Najvažnije je da novinari i glavni urednik medija vode računa o potpunom i istinitom informisanju javnosti i **sa dužnom pažnjom provere poreklo, istinitost i potpunost** svake informacije pre njenog objavljivanja;
- Zabranjeno je **preuzimati snimke drugih medija**, a samo izuzetno je dozvoljeno koristiti kraće inserte kada su u pitanju aktuelni događaji od javnog interesa i u tim prilikama treba navoditi od koga je preuzet snimak; takav snimak se ne može ponovo koristiti kada događaj nije više aktuelan;
- Sama **vest o nekom događaju** nije autorsko delo i svako ima pravo da je objavi, ali nečija interpretacija vesti može biti autorsko delo; kada se preuzima vest od drugog medija ili sa internet sajta neke institucije, dovoljno je objaviti kao izvor samo ime tog medija/institucije, dok nije obavezno navoditi ime autora - ime autora obavezno se navodi kada se citira autorsko delo;
- Zakon o javnom informisanju se odnosi na sva javna glasila, uključujući i **nove medije** (online izdanja tradicionalnih medija, blogovi, forumi itd.), čiji su administratori dužni da moderiraju sadržaje koje objavljuju;
- Sudovi su dužni da omoguće **prisustvo javnosti na svim suđenjima**, osim u slučajevima kada je to zakonom izričito zabranjeno (postupci prema maloletnicima, istražni postupak, porodični i bračni sporovi) ili kada sud proceni da je to neophodno u cilju zaštite javnog reda i mira, čuvanja tajne i sl; audio-vizuelno snimanje i emitovanje toka sudskog postupka nisu dozvoljeni, osim izuzetno, pod uslovima propisanim zakonom;
- U slučaju nedoumica vezanih za izveštavanje o sudskim postupcima, novinari treba da se obrate **portparolima sudova**, odnosno osobama koje su zadužene za kontakt sa medijima, koji su dužni da im pomognu;
- Prilikom **izveštavanja o sudskim postupcima** treba voditi računa o svima koji su odgovorni za tok postupka (policija, tužilaštvo, sudovi); mediji ne smeju da utiču na rad suda i moraju voditi računa o tome kada informacije o radu suda moraju biti zaštićene u interesu postupka;
- Novinari **ne smeju da prejudiciraju ničiju krivicu** pre pravosnažne odluke suda ili drugog nadležnog organa; treba da se drže činjenica; u vestima o nečijem hapšenju, treba da daju informacije bez objavljivanja imena i prezimena (mogu inicijale) i uz zatamnjenje likova; u toj fazi ne postoji „optuženi“, već treba reći da je policija privela lice „osumnjičeno“ za izvršenje nekog krivičnog dela - izraz „**osumnjičeni**“ se koristi do donošenja rešenja o istrazi, odnosno podnošenja neposredne optužnice;
- Potrebno je voditi računa o **pravilnoj upotrebi pravne terminologije**: npr. neadekvatno je reći policijski pritvor, jer pritvor određuje sud, a ne policija (pravilno je „policijsko zadržavanje“); „okrivljeni“ se koristi nakon pokretanja istrage (to je i opšti naziv za lice protiv koga se vodi krivični postupak), a „optuženi“ nakon stupanja na pravnu snagu optužnice ili ako je podneta neposredna optužnica, „osuđeni“ je lice za koje je pravosnažnom presudom ili

pravnosnažnim rešenjem o kažnjavanju utvrđeno da je krivo za određeno krivično delo;

- Treba voditi računa o **tačnom izveštavanju u svim delovima vesti**, jer se dešava da se u naslovu, najavi ili kajronu krši prezumpcija nevinosti, iako se o svemu adekvatno izvesti u samoj vesti;
- Ukoliko se ne utvrdi krivica osumnjičenog, a medij je od početka izveštavao o slučaju, savet je da se izvesti i o **konačnom ishodu samog postupka**, što je i način da se medij zaštiti od eventualnih tužbi tog lica;
- Kada je reč o **pravu na odgovor**, lice koje zahteva objavljivanje njegovog odgovora u kojem tvrdi da je neka informacija neistinita, nepotpuna ili netačno preneti, mora da navede činjenice, a ne svoje mišljenje o datim činjenicama i to može *neposredno* da zahteva od urednika, dok se objavljivanje **ispravke** može tražiti samo tužbom sudu ; član 58. Zakona sadrži 19 razloga za neobjavljivanje odgovora, koje uvek treba imati u vidu; objavljivanjem odgovora se predupređuje eventualna tužba za klevetu, nanošenje duševnog bola i sl;
- Nije dozvoljeno snimanje, niti objavljivanje snimaka i izjava **maloletnika** bez saglasnosti roditelja ili staratelja, osim u zakonskim izuzecima; posebno, maloletnik se ne sme učiniti prepoznatljivim u informaciji koja je podesna da povredi njegovo pravo ili interes;
- U slučaju **izveštavanja o postupcima koji se vode protiv maloletnika**, nije dozvoljeno pominjanje imena i prezimena maloletnika, niti objavljivanje drugih podataka na osnovu kojih se može otkriti identitet maloletnog lica, nije dozvoljeno ni snimanje ili objavljivanje snimaka; podaci o krivičnim delima maloletnih lica ne smeju se objavljivati čak ni kada ta lica postanu punoletna;
- **Informacije iz privatnog života i lični zapisi** ne mogu se objavljivati bez pristanka tog lica; slika i izjava pojedinca jesu lični zapis i ne mogu se emitovati bez njegove saglasnosti, osim u 11 slučajeva izuzetaka koje propisuje član 45. Zakona o javnom informisanju;
- **Nosiocima državnih i političkih funkcija ograničena su prava na zaštitu privatnosti**, srazmerno opravdanom interesu javnosti u svakom konkretnom slučaju, ako je informacija važna za javnost s obzirom na činjenicu da lice na koje se odnosi informacija vrši određenu funkciju;
- Za **izjave date telefonskim putem**, novinari treba unapred da traže saglasnost od sagovornika za snimak i objavljivanje i da po mogućstvu imaju dokaz o saglasnosti; ukoliko nema saglasnosti za snimanje, ne sme se objavljiti snimak, a novinar tada može da prepriča šta je u izjavi rečeno, ne navodeći izvor;
- Subjektivna odgovornost novinara i dužna novinarska pažnja obavezuju novinare da vode računa da se Zakon o javnom informisanju poštuje i **u slučajevima emisija koje idu „uživo“**, kada je neophodno da novinar/voditelj adekvatno reaguje u situacijama u kojima učesnici iznose tuđe lične podatke, koriste govor mržnje, optužuju nekog bez dokaza i dr.